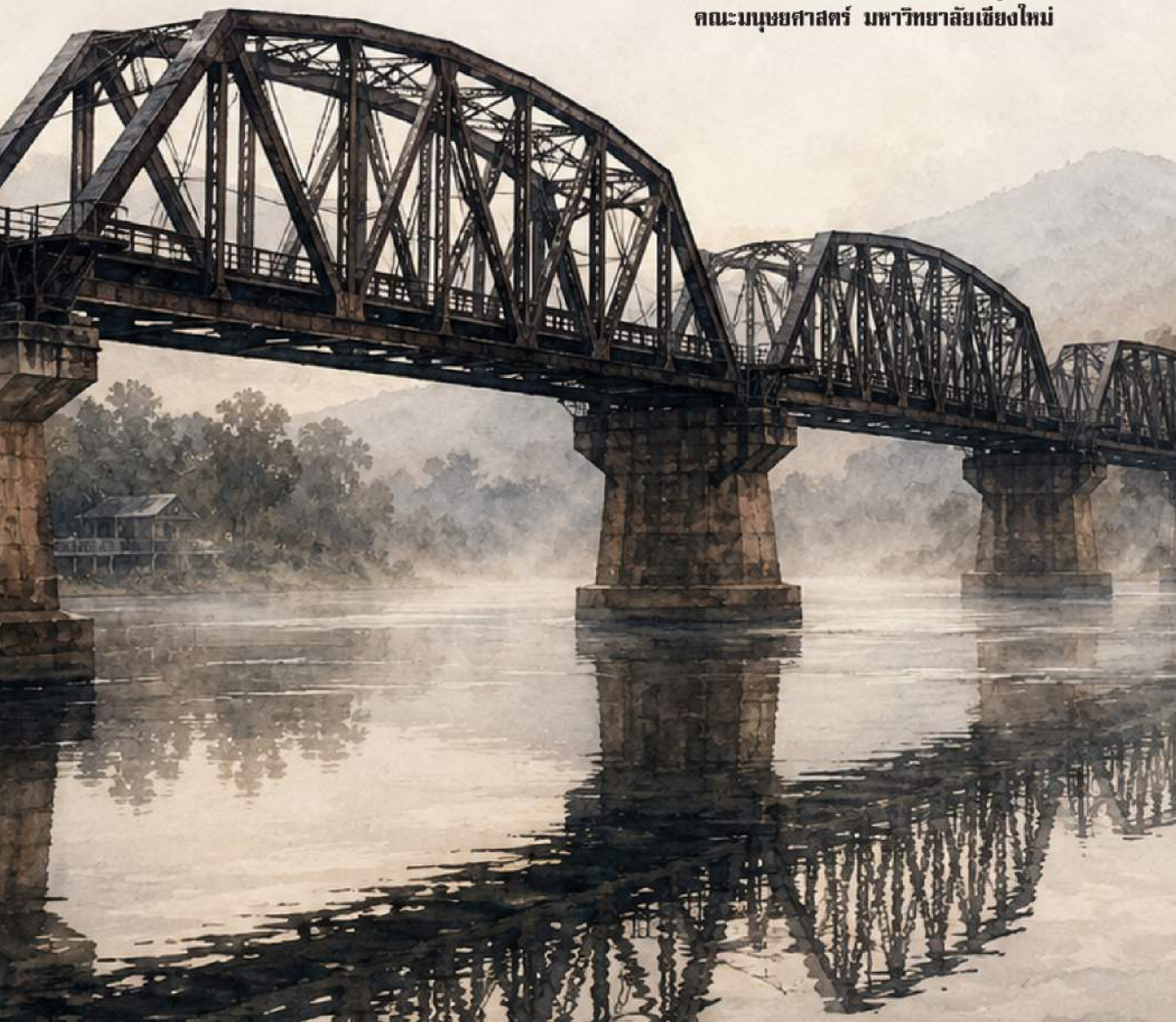

นักเขียนญี่ปุ่น มาทำอะไรที่ไทย ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา

ทนพร ตริรัตน์สกุลชัย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

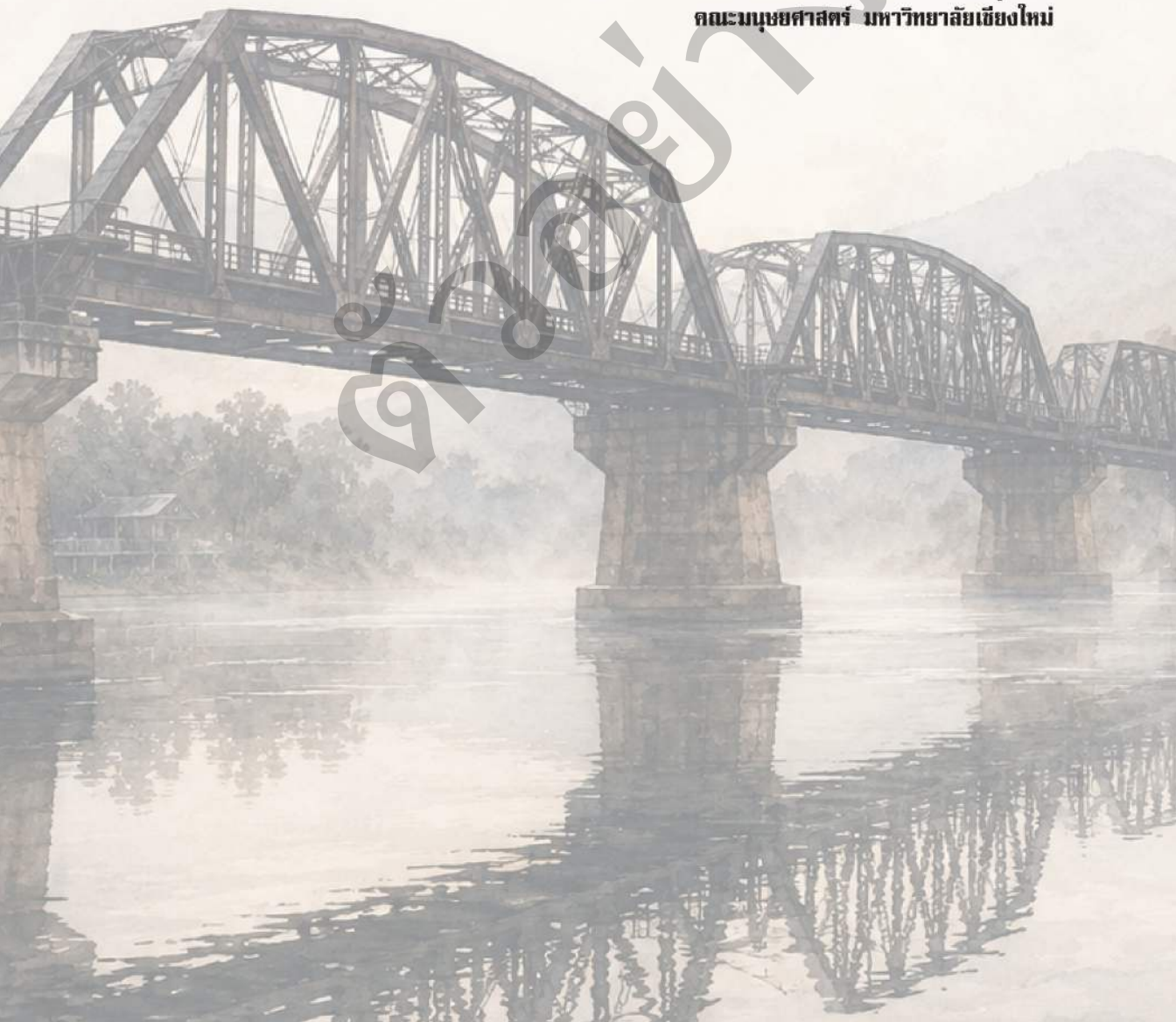
นักเขียนญี่ปุ่น

มาทำอะไรที่ไทย

ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา

ทนพร ตริรัตน์สกุลชัย

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นักเขียนญี่ปุ่นมาทำอะไรที่ไทย ช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา

บรรณาธิการ:

กรกฎ งานวงศ์พาณิชย์

ISBN (e-book):

978-616-620-124-6

ผู้เขียน:

ทนพร ตรรัตน์สกุลชัย

จัดพิมพ์โดย:

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สำนักงานบริหารงานวิจัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

โทรศัพท์: 0 5394 3603-5

<https://cmupress.cmu.ac.th>,

E-mail: cmupress.th@gmail.com

พิมพ์ครั้งที่ 1:

สิงหาคม 2569

ราคา:

290 บาท

หนังสือเล่มนี้ ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องและต่างสถาบัน เพื่อตรวจสอบและรับรองการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ประเภทหนังสือหรือตำรา ซึ่งจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เรียบร้อยแล้ว

© สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ห้ามลอกเลียนแบบ ทำซ้ำ ดัดแปลง ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งการจัดเก็บ ถ่ายทอดไม่ว่ารูปแบบหรือวิธีการใด ๆ ด้วยกระบวนการทางอิเล็กทรอนิกส์ การถ่ายภาพ การบันทึกหรือวิธีการอื่นใด โดยไม่ได้รับอนุญาต

คำนำ

เดือนมีนาคม ค.ศ. 2014 ศาสตราจารย์ ดร.คิมูระ คาซูกากิ ได้กรุณามาเป็นกรรมการสอบ ปกป้องวิทยานิพนธ์ในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกให้ผู้เขียน อาจารย์คิมูระเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรม ญี่ปุ่นสมัยโชวะตอนต้น และเป็นนักวิชาการคนแรก ๆ ที่เริ่มศึกษาวรรณกรรมของนักเขียนหน่วย โฆษณาชวนเชื่อ สายขวา ในวันสอบครั้งนั้นแม้ผู้เขียนจะทำได้ไม่ดีนัก แต่อาจารย์คิมูระก็ได้กรุณา ให้กำลังใจผู้เขียนอย่างมาก จนผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาของอาจารย์ ทว่าในปีถัดมา ผู้เขียน กลับได้รับแจ้งข่าวร้ายว่าอาจารย์คิมูระถึงแก่กรรม ข่าวร้ายนี้ทำให้ผู้เขียนมุ่งมั่นตั้งใจที่จะส่งต่อความรู้ เกี่ยวกับนักเขียนหน่วยโฆษณาชวนเชื่อจากเอกสารที่อาจารย์คิมูระได้บุกเบิกรวบรวมไว้ เพื่อถ่ายทอด ให้แก่ผู้สนใจชาวไทยได้รับรู้ในสักวันหนึ่ง

ค.ศ. 2023 ศาสตราจารย์ ดร. คูโบตะ ยูโกะ แห่ง University of Teacher Education Fukuoka ได้กรุณาส่ง หนังสือชุด นักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ สายพม่า ผลงานชิ้นสำคัญของ อาจารย์คิมูระมาให้แก่ผู้เขียน จึงเป็นโอกาสที่ผู้เขียนได้กลับมาศึกษาหนังสือชุดนี้ใหม่อีกครั้ง หนังสือชุด นักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ สายพม่า นอกเหนือจากประเด็นศึกษาทางด้านวรรณกรรมแล้ว หนังสือชุดนี้ยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดเรื่องราวในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาผ่าน ปลายปากกาของนักเขียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบรรยากาศช่วงต้นสงครามฯ ภายใน ประเทศไทย อันควรนำเสนอให้ผู้สนใจได้รับรู้มุมมองอีกด้านหนึ่งของสงครามฯ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนได้รับความช่วยเหลือในด้านเอกสารเป็นอย่างดีจากศาสตราจารย์ ดร. คูโบตะ ยูโกะ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ และหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ผู้เขียนขอขอบพระคุณ สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่กรุณาให้ผู้เขียนได้ลาปฏิบัติงานเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทางวิชาการ ขอขอบพระคุณคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่สนับสนุนงานเขียนชิ้นนี้ และ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำทางด้านวิชาการ

หากหนังสือเล่มนี้จะมีคุณค่าและประโยชน์ใด ๆ ผู้เขียนขออุทิศคุณงามความดีนี้แก่ศาสตราจารย์ ดร. คิมูระ คาซูกากิ ส่วนข้อบกพร่องของหนังสือเล่มนี้ ทั้งความตื้นเขินทางความคิดและความผิดพลาด ที่ปรากฏนั้น ผู้เขียนขอน้อมรับผิด ผู้เขียนยินดีอย่างยิ่งที่จะได้รับคำแนะนำและความคิดเห็นมาปรับปรุง งานศึกษาของผู้เขียนต่อไป

ธนพร ตรีรัตน์สกุลชัย

Thanabhorn.t@cmu.ac.th

สิงหาคม 2569

สารบัญ

	หน้า
คำนิยม	III
คำนำ	V
ข้อตกลงเบื้องต้น	VI
สารบัญ	VII
สารบัญภาพ	VIII
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 นักเขียนออกเดินทาง	13
เก็บตกเรื่องเล่า 1	28
บทที่ 3 งานของนักเขียน	31
เก็บตกเรื่องเล่า 2	52
บทที่ 4 ชีวิตในกรุงเทพฯ ของนักเขียน	55
เก็บตกเรื่องเล่า 3	68
บทที่ 5 เมื่อนักเขียนข้ามพรมแดน	71
เก็บตกเรื่องเล่า 4	90
บทสรุป	93
ภาคผนวก ก	97
ภาคผนวก ข	112
บรรณานุกรม	115
ดัชนี	121

บทที่ 1 บทนำ

1. สังคมและวรรณกรรมญี่ปุ่นในช่วงก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา

นับตั้งแต่โรงงานอุตสาหกรรมที่เคยมั่งคั่งในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 จำเป็นต้องปลดคนงานออกหรือเลิกกิจการ ญี่ปุ่นก็ได้เผชิญกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอย่างต่อเนื่อง เพื่อที่จะหารายได้เลี้ยงชีพต่อไปผู้คนจึงแย่งงานกันทำและยอมทำงานอย่างยากลำบากแม้ว่าจะได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อยก็ตาม จากปรากฏการณ์สังคมเช่นนี้ทำให้กลุ่มผู้ใช้แรงงานกลายเป็นชนชั้นที่ถูกเอาเปรียบอย่างหนักจากกลุ่มนายทุน ขณะเดียวกันความสำเร็จของการปฏิวัติรัสเซียได้เป็นแรงบันดาลใจให้แก่ชนชั้นปัญญาชนในประเทศต่าง ๆ เปิดโอกาสให้แนวคิดมาร์กซิสต์ได้แพร่สู่สังคมญี่ปุ่นในสมัยนั้น ปัญญาชนจากมหาวิทยาลัยโตเกียวได้รวมตัวกันก่อตั้งสหพันธ์วรรณกรรมเพื่อชนชั้นกรรมาชีพญี่ปุ่น (日本プロレタリア文芸聯盟) ขึ้นในปี ค.ศ. 1925 สหพันธ์นักเขียนนี้ได้ผลิตงานวรรณกรรมภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอสภาพความเป็นอยู่ของชนชั้นแรงงานที่ถูกนายทุนกดขี่ รวบรวมและตีพิมพ์ผลงานเหล่านี้ในนิตยสารวรรณกรรม *แนวหน้าวรรณกรรม* (『文芸戦線』) นิตยสารที่มีผลงานที่โดดเด่นอย่าง *จดหมายบนถังซีเมนต์*¹ (『セメント樽の中の手紙』) ของฮายาเมะ โยชิกิ (葉山嘉樹)

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ รัฐบาลญี่ปุ่นตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการเผยแพร่แนวคิดสังคมนิยมจึงได้ออกกฎหมายรักษาความสงบสุข (治安維持法) เมื่อเข้าสู่ปี ค.ศ. 1928 รัฐบาลญี่ปุ่นได้จัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเป็นครั้งแรก แม้ว่าในครั้งนั้นพรรคสังคมนิยมไม่ได้รับชัยชนะจากการเลือกตั้งก็ตาม แต่รัฐบาลก็รู้สึกไม่ไว้วางใจกลุ่มผู้ฝักใฝ่แนวคิดสังคมนิยมและปฏิบัติการไล่ล่าจับกุมนักกิจกรรมปัญญาชน และผู้เคลื่อนไหวทางสังคมที่มีแนวคิดสังคมนิยม ตลอดจนออกคำสั่งห้ามก่อตั้งพรรคสังคมนิยม นอกจากนี้ยังได้ยุบคณะสังคมนิยมในมหาวิทยาลัยและเลิกจ้างอาจารย์สายสังคมนิยมอีกด้วย จากท่าทีของรัฐบาลส่งผลให้ศิลปินสายสังคมนิยม 3 องค์กรที่ไม่เห็นด้วยกับการกวาดล้างผู้ฝักใฝ่แนวคิดสังคมนิยมของรัฐบาลในเวลานั้น อันได้แก่ สมาชิกจากสหพันธ์วรรณกรรมเพื่อชนชั้นกรรมาชีพญี่ปุ่น (日本プロレタリア文芸聯盟) สมาพันธ์ศิลปินเพื่อชนชั้นแรงงาน (労農芸術家聯盟) และพันธมิตรศิลปินแนวใหม่ (前衛芸術家同盟) รวมตัวจัดตั้งสหพันธ์ศิลปะเพื่อชนชั้นกรรมาชีพญี่ปุ่น (全日本無産者芸術聯盟 หรือ Nippon Artista Proleta Federacio: NAPF) แนววรรณกรรมเพื่อชนชั้นกรรมาชีพในช่วงนี้ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบจากที่เน้นเพียงแค่สะท้อนความเป็นอยู่ของชนชั้นล่าง เป็นการเริ่มกระตุ้นให้ชนชั้นแรงงานรวมพลังเพื่อต่อต้านความไม่เป็นธรรมที่ได้รับจากชนชั้นนายทุน ในปี ค.ศ. 1929 นวนิยาย

¹ ฉบับแปลภาษาไทยใน สุชาติ สวัสดิ์ศรี บรรณาธิการ. (2522). *จดหมายบนถังซีเมนต์*. ดวงกมล.

เรื่อง เรือนรก² (『蟹工船』) ผลงานชิ้นเอกของนักเขียนวรรณกรรมเพื่อชนชั้นกรรมาชีพ โคบายาชิ ทากิจิ (小林多喜二) ได้รับความนิยมสูงสุด ก่อนที่นวนิยายเรื่องนี้จะถูกรัฐบาลสั่งห้ามจำหน่ายในเวลาต่อมา

เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาเดียวกันนี้คือเหตุการณ์ตลาดหลักทรัพย์วอลล์สตรีตตกครั้งใหญ่ (ค.ศ. 1929) ส่งผลให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกตามมา ปัญหาเศรษฐกิจนี้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อชนชั้นล่างในประเทศญี่ปุ่นอย่างมาก ชนชั้นแรงงานต้องถูกไล่ออกจากโรงงานต่าง ๆ เกิดอัตราการว่างงานสูง เกษตรกรประสบกับความยากจน แม้กระทั่งเด็กสาวในต่างจังหวัดต้องขายตัวเพื่อแลกกับความอยู่รอด ความแร้นแค้นของผู้คนเช่นนี้ทำให้ประชาชนไม่พอใจและเดินขบวนประท้วงบ่อยครั้ง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ความน่าเชื่อถือของรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองลดลง ฝ่ายทหารที่ไม่พอใจต่อรัฐบาลเนื่องจากถูกตัดงบประมาณจึงสร้างสถานการณ์ความไม่สงบทางการเมืองขึ้นบ่อยครั้ง จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1931 กลุ่มนายทหารหนุ่มฝ่ายขวาจัด ผู้ฝึกฝนแนวคิดอนุรักษนิยมได้ก่อรัฐประหารเพื่อล้มล้างรัฐบาลขึ้น 2 ครั้งในปีเดียวกัน คือเหตุการณ์เดือนมีนาคม (三月事件) และเหตุการณ์เดือนตุลาคม (十月事件) นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ลอบสังหารนักการเมืองคนสำคัญต่าง ๆ เช่น การลอบสังหารนายอิโนอุเอะ จุนโนซุเกะ (井上準之助) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังและการลอบสังหารนายกรัฐมนตรีอิโนุเกะ สึโยชิ (犬養毅) ในปี ค.ศ. 1932 ปีถัดมา โคบายาชิ ทากิจิ นักเขียนวรรณกรรมเพื่อชนชั้นกรรมาชีพคนสำคัญได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลก่อนจะถูกจับกุมตัวและถูกทรมานจนเสียชีวิตในที่สุด ความตายของทากิจิเป็นเหมือนสัญลักษณ์ของการล่มสลายของวรรณกรรมเพื่อชนชั้นกรรมาชีพของญี่ปุ่น เนื่องจากในปีเดียวกันนั้นแกนนำคนสำคัญของกลุ่มผู้ฝึกฝนแนวคิดสังคมนิยมถูกจับกุมตัวหลายคน จากความบีบคั้นทางการเมืองเช่นนี้ทำให้กลุ่มนักเขียนเหล่านี้ยุติการเคลื่อนไหวเพื่ออุดมการณ์สังคมนิยมและหันมาเปลี่ยนแนวทางการเขียน (轉向文学) มาเขียนเรื่องราวชีวิตตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเกี่ยวกับจุดหักเหของชีวิตที่ต้องเปลี่ยนอุดมการณ์ของตนด้วยน้ำเสียงที่รู้สึกผิดบาปและละอายต่อความพ่ายแพ้ของตนเอง

สถานการณ์ความไม่สงบภายในประเทศที่ดำเนินต่อเนื่องเช่นนี้ทำให้อำนาจของพรรคการเมืองอ่อนแอลง ขณะที่ความศรัทธาและความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อฝ่ายทหารกลับเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะจากเหตุการณ์ที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ายึดครองแมนจูเรีย (満州事変) ได้สำเร็จในปี ค.ศ. 1932 จนกระทั่งถึงจุดที่ทหารเข้ามามีบทบาททางการเมืองอย่างสมบูรณ์จากเหตุการณ์การก่อรัฐประหารของกลุ่มนายทหารหัวรุนแรงที่เข้าบุกยึดสถานที่ราชการต่าง ๆ ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1936 เนื่องจากไม่พอใจระบบการปกครองแบบรัฐสภาที่แก้ปัญหาล่าช้าและผู้ปกครองฉ้อฉลที่อยู่ไกลชดียงค์พระเจ้าจักรพรรดิ³

² ฉบับแปลภาษาไทยใน 1) ทากิจิ โคบายาชิ. (2521). เรือนรก (ปัญญา วากรรม, ผู้แปล). การเวก. 2) ทากิจิ โคบายาชิ. (2522). เรือโรงงาน (วิทยากร เชียงกูล, ผู้แปล). กอโงะ. และ 3) โคบายาชิ ทากิจิ. (2565). นาวานรก (ภานุวัชร ธนาพรภักดิ์, ผู้แปล). JLit.

³ โอะซะกะ มะซะยะซุ. (2544). ญี่ปุ่นสมัยโชวะ ประวัติศาสตร์บอกเล่าจากพ่อสู่ลูก (สร้อยสุดา ณ ระนอง และปรามิ จงสุจิธรรม, ผู้แปล). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, น.58-59.

จนท้ายที่สุดกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่นได้ประกาศกฎอัยการศึกใช้กำลังปราบปรามกลุ่มนายทหารและเข้ามาบีบบังคับทางการเมืองด้วยระบอบเผด็จการทหารอย่างเต็มรูปแบบ

รัฐบาลทหารผู้เป็นความหวังของประชาชนในเวลานั้นไม่เพียงแต่จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาสังคมที่สะสมมาอย่างยาวนานได้แล้ว ยังได้ผูกขาดเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมต่าง ๆ ยิ่งกว่านั้น ปี ค.ศ. 1937 ญี่ปุ่นยังได้ส่งกองทัพเข้ารุกรานจีน (日華戦争) สำนักพิมพ์บางแห่งอย่าง สำนักพิมพ์จูโอโอง (中央公論社) ได้ส่งอิชิภาวะ ทัตสึโซ (石川達三) นักเขียนที่ได้รับรางวัลวรรณกรรมอาคุตางาวะคนแรกไปยังประเทศจีนเพื่อเข้าร่วมสังเกตการณ์สงครามในเวลานั้น ทัตสึโซผู้อยู่ในเหตุการณ์สังหารหมู่ที่นานกิง ได้ถ่ายทอดความโหดร้ายของสมรภูมิรบและความไร้มนุษยธรรมของสงครามผ่านวรรณกรรมเรื่อง *ทหารผู้ยังมีชีวิต* (『生きてゐる兵隊』) ทว่าวรรณกรรมเรื่องนี้กลับถูกรัฐบาลสั่งห้ามพิมพ์และถูกทำลายทิ้งในเวลาต่อมา นอกเหนือจากเรื่อง *ทหารผู้ยังมีชีวิต* ที่ถูกสั่งห้ามพิมพ์จำหน่ายแล้ว งานวรรณกรรมในช่วงก่อนสงครามถูกควบคุมและกลั่นกรองจากรัฐบาลอย่างใกล้ชิด ส่งผลให้นักเขียนบางส่วนหยุดเขียนงานวรรณกรรมไประยะหนึ่ง

2. นักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1938 ที่ญี่ปุ่นเริ่มเตรียมตัวเข้าสู่ภาวะสงคราม ภาวะความเป็นอยู่ของประชาชนถูกควบคุมโดยรัฐอย่างใกล้ชิด เช่น การควบคุมให้ประชาชนงดการฟุ่มเฟือย การปันส่วนอาหารและข้าวของเครื่องใช้โดยรัฐ กระทั่งเมื่อฝรั่งเศสเริ่มเพลี่ยงพล้ำต่อเยอรมัน ญี่ปุ่นได้ถือโอกาสนี้บุกเข้าอาณานิคมอินโดจีนของฝรั่งเศสและยึดได้อย่างสมบูรณ์ในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1941 จากเหตุการณ์นี้ส่งผลให้สหรัษฎาคว่ำบาตรญี่ปุ่นและตัดการส่งออกน้ำมัน นำมาสู่การเปิดฉากโจมตีเพิร์ลฮาร์เบอร์ในวันที่ 7 ธันวาคม วันรุ่งขึ้นกองทัพญี่ปุ่นได้ยกพลบุกเข้ายึดครองพื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายพื้นที่ เช่น ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย ไทย ในการยกพลเข้าพื้นที่ครั้งนั้นนอกเหนือจากกองกำลังทหารแล้ว รัฐยังได้ออกหมายเกณฑ์นักเขียนจำนวนมากเข้าร่วมเดินทางเข้ามาปฏิบัติภารกิจในฐานะหน่วยโฆษณาชวนเชื่อ (宣伝部隊) อีกด้วย

จากงานศึกษาของคามิยะ ทาดาดากะ (神谷忠孝)⁴ นักวิชาการชาวญี่ปุ่นผู้บุกเบิกศึกษาเกี่ยวกับนักเขียนญี่ปุ่นที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ได้บอกเล่าว่า หลังจากที่ถูกกฎหมายเกณฑ์พลเรือน (国民徴用令) ได้ประกาศในวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1939 อีก 2 ปี ถัดมา เดือนตุลาคม ค.ศ. 1941 กระทรวงกลาโหมก็ได้ประกาศสรรหาบุคลากรที่เต็มใจอุทิศชีวิตในดินแดนมลายู พม่า สุมাত্রา ชวา และฟิลิปปินส์เพื่อเข้าร่วม “หน่วยโฆษณาชวนเชื่อ” หรือรู้จักอีกชื่อหนึ่งว่า “หน่วยนักเขียน” (文芸部隊) เพื่อส่งเสริมปฏิบัติการทางวัฒนธรรม โดยเน้นการโฆษณาชวนเชื่อให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น โดยหน่วยนี้จะถูกสร้างตามแบบหน่วย PK (Propaganda Kompanien) ของเยอรมันเข้าปฏิบัติการทางวัฒนธรรมในดินแดนทางใต้

⁴ 神谷忠孝(1996).「序論」『南方徴用作家: 戦争と文学』, 世界思想社教学社, 5-12.

งานของหน่วยโฆษณาชวนเชื่อแบ่งออกเป็น 3 บทบาทหลัก ได้แก่ 1) การโฆษณาชวนเชื่อต่อประชาชนในดินแดนที่ถูกยึดครอง โดยเน้นการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาญี่ปุ่นให้แพร่หลาย 2) การโฆษณาชวนเชื่อต่อทหารญี่ปุ่น โดยมุ่งสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ทหาร เผยแพร่อุดมการณ์สงครามอันศักดิ์สิทธิ์ผ่านการจัดพิมพ์หนังสือพิมพ์ นิตยสารที่บอกเล่าสถานการณ์การรบในดินแดนต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานการณ์การรบในดินแดนทางใต้ 3) การโฆษณาชวนเชื่อต่อศัตรู โดยนักเขียนเหล่านี้จะคิดคำโฆษณาโจมตีศัตรูแล้วนำไปแปลเป็นภาษาต่างประเทศเพื่อกระจายเสียงทางวิทยุต่อไป

ความเป็นมาของหน่วยนี้เริ่มจากนายทหาร 2 นายประจำกองเสนานิการทหารบก แผนกที่ 8 ได้แก่ พันตรีชิโนฮาระ อิวาจิ (篠原岩市少佐) และพันตรีคุวาระ (桑原少佐) เป็นผู้เตรียมการ ต่อมา พันโทมาจิเด เคจิ (町田敬二中佐) ได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าหน่วยโฆษณาชวนเชื่อ จึงได้มาปรึกษากับนายยามะ มาซาโอะ (中山正男) นักเขียนที่กำลังทำงานที่หน่วยงานเผยแพร่สื่อสิ่งพิมพ์เพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ทางการทหารในขณะนั้น นายยามะได้โทรเลขติดต่อนักหนังสือพิมพ์นามว่า โอะยะ โซอิจิ (大宅壮一) ให้เดินทางจากแมนจูเรียกลับมาญี่ปุ่นเพื่อคัดเลือกนักเขียนเข้าร่วมหน่วยโฆษณาชวนเชื่อ ช่วงกลางเดือนพฤศจิกายนในปีเดียวกันหมายเรียกเกณฑ์นักเขียนครั้งที่ 1 (第一次徴用) ถูกประกาศขึ้น นักเขียนกลุ่มที่ถูกหมายเรียกนี้ได้ออกเดินทางจากท่าเรือในเมืองโอซากา เดินทางโดยเรือ “อาฟุริกามารุ” (アフリカ丸) มุ่งหน้าสู่คาบสมุทรมลายูในวันที่ 2 ธันวาคม ค.ศ. 1941 จากนั้นกลุ่มนักเขียนที่ถูกหมายเรียกเกณฑ์ครั้งที่ 2 (第二次徴用) บางส่วนก็ได้ออกเดินทางในวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1942 จากท่าเรือในเมืองโอซากาโดยเรือ “มานิรามารุ” (マニラ丸) นอกจากนี้ยังมีกลุ่มนักเขียนที่ถูกหมายเรียกเกณฑ์ครั้งที่ 3 (第三次徴用) ออกเดินทางในปี ค.ศ. 1944 รายชื่อนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ทั้งหมดมีดังนี้

สายขาว บอร์เนียว: อาซาโนะ อากิระ (浅野晃) อาเบะ โทโมจิ (阿部知二) โอเอะ เค็นจิ (大江賢次) โอกิ อัตสึโอะ (大木惇夫) โอะยะ โซอิจิ (大宅壮一) คิตาฮาระ ทาเกโอะ (北原武夫) กุโนจิ จิโรมาซะ (群司次郎正) ทาเกะ รินดาร์ (武田麟太郎) โทมิซาวะ อุอิโอะ (富沢有為男)

สายคาบสมุทรมลายู: คิตามาจิ อิจิโร (北町一郎) อาकिनางะ โยชิโร (秋永芳郎) อารากิ ทาเกชิ (荒木猛) อิจิจิ ชูซุมุ (伊地知進) อิบุเซะ มาซุจิ (井伏鱒二) โอบายาชิ คิโยชิ (大林清) โองุริ มุชิตาโร (小栗太太郎) ไคอนจิ โซงิโร (海音寺潮五郎) คิตางาวะ ฟุยูอิโกะ (北川冬彦) โคอิเดะ ฮิเดโอะ (小出英男) ซาไก เซอิจิโร (堺誠一郎) ซาโตมูระ คินโซ (里村欣三) จินโบะ โคตาโร (神保光太郎) สึกิฮาระ โทอิชิโร (月原澄一郎) เทราซากิ ฮิโรชิ (寺崎浩) นากาจิมะ เค็นโซ (中島健蔵) นากามูระ จิเฮ (中村地平)

สายพม่า: อิวาซากิ ซากาเอะ (岩崎栄) โอดะ ทาเกโอะ (小田嶽夫) คิตาบายาชิ โทมะ (北林透馬) คุราชิมะ ทาเกจิโร (倉島竹二郎) ซากากิยามะ จุน (榊山潤) ชิมิซุ อิคุตาโร (清水幾太郎) ทากามิ จุน (高見順) ไทโยดะ ซาบุโร (豊田三郎) ยามาโมโตะ คาซุโอะ (山本和夫)

สายฟิลิปปินส์: อิชิซากะ โยจิโร่ (石坂洋次郎) อุเอดะ ฮิโรชิ (上田広) โอซากิ ชิโร่ (尾崎士郎)
คง อิเดมิ (今日出海) ซาวามูระ สึโตมุ (沢村勉) ชิบาตะ เค็นจิโร่ (柴田賢次郎) เทราชิตะ
ทัตสึโอะ (寺下辰夫) นามาเอะ เค็นจิ (生江健次) ฮิโนะ อาซึเฮ (火野葦平) มิกิ คิโยชิ (三木
清) ยามางามิ อิตาโร่ (山上伊太郎) ยาซุตะ ซาดาโอะ (安田貞雄)

สายกองทัพเรือ: อาซามิ ฟูกาชิ (浅見淵) อิชิภาวะ ทัตสึโซ (石川達三) อิโนอุเอะ ยาซุบูมิ (井上
康文) อุโนะ จูเซ (海野十三) คาชิมะ โคจิ (鹿島孝二) สึโนดะ คิคุโอะ (角田喜久雄)
คิตามูระ โคมัตสึ (北村小松) คิมูระ โชจู (木村莊十) คูรามิตสึ โทชิโอะ (倉光俊夫) ไชโด
เรียวซุเกะ (齐藤良輔) ซากุราตะ สึเนฮิซะ (桜田常久) ซามูกาวะ โคดะโร (寒川光太郎)
ซาวาตะ เค็น (沢田謙) ชิบาตะ เค็นอิจิ (柴田賢一) เซ็ตสึ โมวะ (摂津茂和) ทาตะ ยูเค
(多田裕計) ทานากะ คัตสึมิ (田中克己) สึโบตะ โจจิ (坪田譲治) โทงาวะ ยูกิโอะ (戸川幸夫)
นากายามะ เซ็นซาบุโร่ (中山善三郎) นากายามะ กิซุ (中山義秀) นิวะ ฟูมิโอะ (丹羽文雄)
นิตตะ จุน (新田潤) ฮามาโมโตะ ฮิโรชิ (浜本浩) ฮันดะ โยชิยุกิ (半田義之) ฮิซาโอะ จูรัน
(久生十蘭) โฮริกาวะ ทัน (堀川潭) มามิยะ โมซุเกะ (間宮茂輔) มินาโตะ คูนิโซ (湊邦三)
มูรากามิ เก็นโซ (村上元三) ยามาโอกะ โซฮาจิ (山岡莊八) รัน อิกุจิโร่ (蘭郁二郎)

นักเขียนเหล่านี้เดินทางไปประจำการในหน่วยโฆษณาชวนเชื่อตามดินแดนที่ได้รับมอบหมาย
ตั้งแต่ 5 เดือนถึง 3 ปี แตกต่างกันไปตามบุคคล นอกจากนี้ยังมีนักเขียนสตรีจำนวนมากที่ถูกเกณฑ์
ในช่วงเวลาระยะสั้นเพื่อเดินทางไปยังดินแดนทางใต้ สมาชิกหน่วยโฆษณาชวนเชื่อประจำดินแดนต่าง ๆ
ไม่ได้มีแค่นักเขียน หากแต่ยังประกอบด้วยนักวาดภาพ นักวาดการ์ตูน นักแสดง ผู้กำกับภาพยนตร์
ผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านสื่อสารมวลชนและสื่อสิ่งพิมพ์ นักหนังสือพิมพ์ ช่างภาพ ล่าม ตลอดจนครูประถม
ที่ถูกเกณฑ์ไปสอนภาษาญี่ปุ่น⁵

เป็นที่ทราบดีว่าประเทศไทยได้ทำข้อตกลงให้กองทัพญี่ปุ่นสามารถเดินทางผ่านได้ในช่วงต้น
ของสงครามและร่วมลงนามใน “กติกาสัญญาวินธไมระหว่างประเทศญี่ปุ่นกับประเทศไทย” ในวันที่
21 ธันวาคม ค.ศ.1941 แม้ไทยไม่ใช่พื้นที่เป้าหมายหลักของหน่วยนักเขียน แต่นักเขียนที่ถูกส่งไปปฏิบัติ
ภารกิจในพม่าจำเป็นต้องเดินทางผ่านประเทศไทยและใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ช่วงเวลาหนึ่งเพื่อรอคำสั่ง
ให้เดินทางไปแนวหน้าที่ประเทศพม่า ด้วยเหตุนี้เมื่อสำรวจงานเขียนของนักเขียนสายพม่าจึงปรากฏ
ข้อเขียนที่กล่าวถึงประเทศไทยในบันทึกประจำวันและในงานวรรณกรรมต่าง ๆ ตัวยาววรรณกรรมเหล่านี้
ได้ถ่ายทอดแง่มุมเกี่ยวกับประเทศไทยในช่วงสงครามฯ จากมุมมองของชาวญี่ปุ่น อันแตกต่างจากเอกสาร
ทางประวัติศาสตร์อื่น ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทย

⁵ 神谷忠孝(1996).「序論」『南方徴用作家：戦争と文学』. 世界思想社教学社, 5-12.

3. สำรวจงานศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไป ยังดินแดนทางใต้

การศึกษาวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ส่วนใหญ่เป็นงานศึกษาของนักวิชาการชาวญี่ปุ่น โดยนักวิชาการผู้บุกเบิกการศึกษาในสาขานี้ได้แก่คามิยะ ทาดาตะ⁶ ที่เริ่มวางรากฐานศึกษาและจัดหมวดหมู่ผลงานวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ตั้งแต่ ค.ศ. 1984⁶ เมื่อเข้าสู่ช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 1990 คามิยะได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้อย่างจริงจัง ในช่วงเวลานี้ นักวิชาการและนักวิจารณ์ก็ได้เริ่มเข้ามาสนใจวรรณกรรมกลุ่มนี้ โดยจะเห็นได้จากบทความของมียาซิตะ เคียวโกะ⁷ การตีพิมพ์หนังสือรวมบทความเกี่ยวกับนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังประเทศจีนและดินแดนทางใต้อย่าง *ประสบการณ์เอเชียของนักเขียน*⁸ การจัดทำวารสารวิชาการ *การวิจัยวรรณกรรมสมัยโชวะ* (『昭和文学研究』) ปีที่ 25 (1992) ฉบับพิเศษ “วรรณกรรมสมัยโชวะกับเอเชีย” (『特集・昭和文学とアジア』) ที่ได้รวบรวมบทความวิชาการและบทความวิจัยเกี่ยวกับชีวิตและผลงานของนักเขียนสมัยโชวะที่ได้เดินทางไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ในเอเชีย เช่น จีน แมนจูเรีย เกาหลี ไต้หวัน รวมถึงดินแดนทางใต้ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา และผลงานหนังสือของ ซากุราโมโตะ โทมิโอะ⁹ ที่นำเสนอเรื่องราวของ “หน่วยนักเขียน” โดยย้อนไปตั้งแต่สมัยสงครามจีน-ญี่ปุ่น งานกลุ่มนี้นับว่าเป็นงานรื้อนุกเบิกที่นำเสนอความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเกณฑ์นักเขียนไปยังดินแดนทางใต้ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ซึ่งสังเกตได้ว่าการศึกษางานวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ในช่วงนี้ยังถูกผนวกรวมกับงานศึกษาผลงานวรรณกรรมของนักเขียนที่เดินทางไปยังดินแดนอื่นของเอเชียอยู่

จนกระทั่งปี ค.ศ. 1996 คามิยะและคิมูระ คาซุโอกิ (木村一信) ได้รวบรวมเฉพาะงานศึกษาเกี่ยวกับนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้จากนักวิชาการ โดยเน้นนำเสนอประสบการณ์ของนักเขียนต่าง ๆ และพิมพ์จำหน่ายในรูปแบบหนังสือ *นักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้: สงครามกับวรรณกรรม*¹⁰ ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ คิมูระยังได้รวบรวมตัวบทวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังอินโดนีเซียในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพาจัดทำเป็นหนังสือชุดขนาด B6 จำนวน 15 เล่ม ใช้ชื่อว่า *หนังสือชุดนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ สายขาว*¹¹ พิมพ์จำหน่ายโดยสำนักพิมพ์ริวเกโซเซ

⁶ 神谷忠孝(1984).『南方徴用作家』『北海道大学人文科学論集』20, 5-31.

⁷ งานศึกษาของมียาซิตะ เคียวโกะในช่วงเวลานี้ได้แก่ 宮下今日子 (1991).『日本人の南方経験 (1) 従軍作家たちの相貌』『朱夏』2, 39-51. และ 宮下今日子 (1992).『南方「二つのボルネオ」—日本人の南方経験 (2) 里村欣三・堺誠一郎—』『朱夏』3, 53-65.

⁸ 芦谷信和・上田博・木村一信 編 (1992).『作家のアジア体験』, 世界思想社.

⁹ 桜本富雄 (1993).『文化人たちの大東亜戦争—PK部隊が行く—』, 青木書店.

¹⁰ 神谷忠孝・木村一信 編 (1996).『南方徴用作家:戦争と文学』, 世界思想社.

¹¹ 木村一信 編 (1996).『南方徴用作家叢書 ジャワ篇』, 龍溪書舎.

ความพยายามของคามิยะและคิมูระที่ได้รวบรวมผลงานของนักเขียนนั้นนับว่ามีคุณูปการอย่างยิ่งต่อการวิชาการวรรณกรรมญี่ปุ่น เนื่องจากผลงานเหล่านี้ต่างกระจ่างกระจายในหนังสือพิมพ์และนิตยสารในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ทำให้เข้าถึงตัวบทวรรณกรรมได้ยากและส่งผลกระทบต่อวรรณกรรมเหล่านี้ไม่ได้ถูกนำมาศึกษาเท่าที่ควรจะเป็น เมื่อหนังสือชุดนี้ได้ออกเผยแพร่ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา นักวิชาการก็เริ่มหันมาสนใจศึกษารายละเอียดของนักเขียนและตัวบทวรรณกรรมแต่ละผลงานมากขึ้น โดยการศึกษาของนักวิชาการในช่วงนี้สามารถจัดประเภทงานศึกษาตามเส้นทางที่นักเขียนได้เดินทางไป เช่น สายขวามิงงานศึกษาเกี่ยวกับงานเขียนของโตโมจิ อาเบะของคิมูระ คาซุโอกิ¹² สายพม่ามิงงานศึกษาเกี่ยวกับงานเขียนของทากามิ จุนของโมโมเซะ อิซาชิ¹³ งานศึกษาเกี่ยวกับงานเขียนของโทโยตะ ซาบูโรของมิซูกามิ อิซาโอะ¹⁴ และงานศึกษาเกี่ยวกับนักเขียนสตรีที่ถูกเกณฑ์ร่วมเดินทางไปด้วย¹⁵

เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2010 คิมูระร่วมกับทาเกมัตสึ โยชิโอกิ (竹松良明) ได้รวบรวมผลงานของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังพม่าและจัดทำเป็นหนังสือชุดขนาด B6 อีกครั้ง โดยใช้ชื่อว่า *หนังสือชุดนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ สายพม่า*¹⁶ หนังสือชุดนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 14 เล่ม พิมพ์จำหน่ายโดยสำนักพิมพ์ริวเกโชเซเช่นเดียวกับชุดแรก (ดูภาคผนวก ก) ภายหลังจากการพิมพ์เผยแพร่หนังสือชุดนี้ทาเกมัตสึยังได้เขียนบทความวิชาการจำนวนมากที่ช่วยประมวลการเดินทางและความเคลื่อนไหวของนักเขียนผ่านบันทึกการเดินทางและข้อมูลจากตัวบทวรรณกรรมใน *หนังสือชุดนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้* ทั้งสายขวาและสายพม่าอีกด้วย (ดูภาคผนวก ข) เอกสารชุดนี้นับว่ามีประโยชน์ในการเทียบเคียงลำดับเหตุการณ์ที่นักเขียนได้พบเจอ โดยผู้เขียนจะนำข้อมูลจากเอกสารชุดนี้มาสรุปการเดินทางของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังพม่าโดยละเอียดอีกครั้งในบทต่อไป

เมื่อเข้าสู่ช่วงทศวรรษ 2010 งานวิชาการที่ศึกษาผลงานวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ได้นำมุมมองของแนวคิดวัฒนธรรมศึกษามาวิเคราะห์ตัวบทมากยิ่งขึ้น เช่น ความมูระมินาโตะได้นำมุมมองแนวคิดหลังอาณานิคมมาใช้ในการศึกษา¹⁷ คิมูระ คาซุโอกิได้ศึกษาว่าทกรรมในวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้โดยเน้นเฉพาะสายขวา¹⁸ งานศึกษาภาพ

¹² 木村一信 編 (2001). 「インドネシアにおける日本統治と「南方徴用作家」—阿部知二を中心に—」『立命館平和研究: 立命館大学国際平和ミュージアム紀要』2, 49-51.

¹³ 百瀬久 (2002). 「高見順の見たビルマ—民間信仰を手がかりに—」『東洋学研究』39, 45-67. และ 百瀬久 (2003). 「高見順の戦時下の思索—『高見順日記』昭和20年—」『東洋学研究』40, 37-51.

¹⁴ 水上勲 (1997). 「南方徴用作家としての豊田三郎論—『行軍』を中心として—」『帝塚山大学教養学部紀要』50, 1-20.

¹⁵ 水島裕雅 (2004). 「南方徴用作家としての林芙美子」『プロブレマティーク』5, 3-19. และ 加藤麻子 (2005). 「南方徴用作家林芙美子の足取り—馬来・蘭印行程と、『浮雲』の仏印行程—」『武蔵大学人文学会雑誌』36(3), 249-270.

¹⁶ 木村一信・竹松良明 編 (2010). 『南方徴用作家叢書 ビルマ篇』. 龍溪書舎.

¹⁷ 川村湊 (1994). 『南洋・樺太の日本文学』. 筑摩書房.

¹⁸ 木村一信 (2011). 「南方徴用作家の言説—〈ジャワ〉を中心として—」『日本研究』15, 55-64.

แทนฟิลิปปินส์ในวรรณกรรมญี่ปุ่นสมัยใหม่และร่วมสมัยของคานะโกะ เซนะ¹⁹ ในช่วงเวลานี้ นักวิชาการต่างชาตก็หันมาสนใจศึกษาวรรณกรรมกลุ่มนี้มากขึ้น เช่น ทนพรศึกษาการนำเสนอภาพแทนประเทศไทยในงานเขียนของนักเขียนสายพม่า²⁰ Juan Uenla นักวิชาการชาวไต้หวันได้นำแนวคิดหลังอาณานิคมมาศึกษาการนำเสนออาทรรณชาติพันธุ์พื้นเมืองในงานเขียนของนากามูระ จิเฮ²¹ Dewi Anggraeni นักวิชาการชาวอินโดนีเซียศึกษาการนำเสนอภาพแทนชาวอินโดนีเซียในงานเขียนของคิตาฮาระ ทาเกโอะ²² และภาพแทนชาวยุเรเซียนในงานเขียนของโตโมจิ อาเบะ²³ นอกเหนือจากงานศึกษาเหล่านี้แล้ว ยังพบงานศึกษาของมัตสึโมโตะ คัตสึยะ²⁴ ที่ศึกษาวรรณกรรมของทากามิ จุน, โอซากิ ชิโร และอิโนะ อาซึเฮ ที่ถูกเขียนขึ้นหลังกลับจากการถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้เพื่อวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสงครามของนักเขียนเหล่านี้อีกด้วย

ด้วยเหตุนี้จะเห็นได้ว่าการศึกษเกี่ยวกับวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านวรรณกรรมตั้งแต่ทศวรรษ 1980 จนถึงปัจจุบัน การศึกษาหัวข้อนี้ได้ขยายมุมมองจากการนำทฤษฎีแนวคิดใหม่เข้ามาวิเคราะห์ ทำให้การศึกษาวรรณกรรมของนักเขียนกลุ่มนี้ยังมีช่องว่างทางความรู้ให้นักวิจัยอีกมากมาย

4. การศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านวรรณกรรม

นอกเหนือจากมุมมองทางด้านวรรณกรรมแล้ว เราสามารถอ่านวรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ในฐานะหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้หรือไม่?

จุดมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ก็คือการทำความเข้าใจความจริงในอดีต วิธีการศึกษาความจริงในอดีตที่ผ่านมา นักประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญต่อการรวบรวมหลักฐาน เอกสาร และข้อมูลเพื่อนำมาเรียบเรียง ขณะเดียวกันก็เติมเต็มช่องว่างของเหตุการณ์และตีความเหตุการณ์จากข้อมูล

¹⁹ ตัวอย่างงานศึกษา เช่น 金子聖奈 (2023). 「革命下の娼婦たち—秋元松代「マニラ瑞穂記」と明治百年—」『日本文学』72(12), 36-48. และ 金子聖奈 (2024). 「周縁への欲望: 陣中雑誌『南十字星』の火野葦平を中心とした一考察」『比島派遣軍報道部『南十字星』: 日本占領期/フィリピン発行/陣中雑誌』. 金沢文庫閣, 34-60.

²⁰ Treeratsakulchai Thanabhorn (2012). 「南方徴用作家の〈タイ〉: 太平洋戦争下の日タイ表象」『九大日文』19, 90-106.

²¹ 阮文雅 (2013). 「中村地平『マライの人たち』からみる南方民族認識」『東呉日語教育學報』40, 152-181.

²² デヴィ アングラエニ (2020). 「インドネシア人像とプロパガンダの手法との関係: 北原武夫『インドネシア人の性格』を中心に」『跨境: 日本語文学研究』11, 187-201.

²³ デヴィ アングラエニ (2022). 「生まれつきの裏切り者: 阿部知二による〈ピーテル・エルベルフェルトの反逆事件〉と欧亚混血人像」『跨境: 日本語文学研究』14, 73-87.

²⁴ ได้แก่ 松本和也 (2020). 「帰還する南方徴用作家・序説—尾崎士郎「朝暮兵」・火野葦平「敵将軍」—」『人文学研究所報』64, 1-19. 松本和也 (2021). 「帰還した南方徴用作家の内省: 高見順「帰つての独白」」『神奈川大学アジア・レビュー: アジア研究センター年報』8, 22-31. 松本和也 (2021). 「南方徴用作家の自己成型—高見順「ノーカナのこと」—」『昭和文学研究』83, 60-74.

หรือหลักฐานเหล่านั้น โดยเชื่อว่าวิธีการเช่นนี้เป็นวิธีการที่เที่ยงธรรม สามารถนำไปสู่ “ความรู้ที่เป็นสัจจะ”²⁵ อย่างไรก็ตามการศึกษาประวัติศาสตร์เช่นนี้ก็ได้ถูกการศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern ทำลายในเวลาต่อมา

การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern ตั้งข้อสงสัยต่อความเที่ยงธรรมของประวัติศาสตร์ โดยมองว่าความรู้ทางประวัติศาสตร์คือวาทกรรม (discourses) ที่เป็นเพียงแบบแผนของภาษาที่สร้างความหมายและทำให้เราเชื่อว่าแบบแผนของภาษานั้นคือความจริงในอดีต ธงชัย วินิจจะกูลอธิบายเกี่ยวกับประเด็นนี้ไว้ว่า นักประวัติศาสตร์โดยทั่วไปพยายามทำให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอดีตที่เกิดขึ้นจริง ทว่าในความเป็นจริงนั้นไม่มีใครสามารถบันทึกอดีตที่เกิดขึ้นได้รอบด้านอย่างเป็นองค์รวม เมื่อเหตุการณ์ในอดีตถูกนำเสนออีกครั้ง (representation) เหตุการณ์เหล่านั้นไม่ใช่อดีตที่เกิดขึ้นจริง แต่จะเป็นเพียงร่องรอย (trace) ของอดีตทันที และการนำเสนอเหตุการณ์ในอดีตนั้น แท้ที่จริงก็เป็นเพียงแบบแผนของภาษา ไม่ใช่อดีตที่เกิดขึ้นจริง ด้วยเหตุนี้ความรู้ทางประวัติศาสตร์จึงเป็นเพียงแค่วาทกรรมเท่านั้น

ธงชัยอ้างถึง Hayden White ที่เสนอว่างานเขียนทางประวัติศาสตร์มีความคล้ายคลึงกับวรรณกรรม เนื่องจากประวัติศาสตร์ได้หยิบยืมรูปแบบการประพันธ์ของวรรณกรรม²⁶ เช่น การจัดวางโครงเรื่อง แก่นเรื่อง ตัวละคร ฯลฯ นักประวัติศาสตร์ไม่มีทางนำเสนออดีตได้อย่างถูกต้องหมดจดไม่ว่าจะมีหลักฐานหรือวิธีการศึกษาที่ดีเพียงใดก็ตาม ภาษาย่อมลดทอนตัดแปลงความจริงในอดีตเพื่อให้เหมาะกับประสาทความรู้ของเราในปัจจุบันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern จึงไม่ใช่วิธีการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อความรู้ที่เป็นสัจจะ แต่เป็นการศึกษาเพื่อ “พยายามเปิดเผยเศษเสี้ยวบางมุมของอดีต”²⁷

เมื่อประวัติศาสตร์เป็นเพียงเรื่องเล่าไม่ต่างจากวรรณกรรม วรรณกรรมจึงมีสถานะเทียบเท่าข่าว จดหมาย พงศาวดาร หรือเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่นำเสนออดีตที่เกิดขึ้นจริงผ่านภาษา นิธิ เอียวศรีวงศ์กล่าวถึงการใช่วรรณกรรมเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่า “วรรณกรรมที่สะท้อนค่านิยม ความรู้สึก ตลอดจนโลกทรรศน์ของผู้คนในสมัยต่าง ๆ โดยผู้เขียนไม่ได้ตั้งใจจึงเป็นหลักฐานที่มีคุณค่าอย่างสูง” “วรรณกรรมและสังคมที่ผลิตวรรณกรรมขึ้นนั้นย่อมมีปฏิสัมพันธ์กัน” อันหมายความว่าค่านิยม ความรู้สึก และโลกทรรศน์ในวรรณกรรมไม่ได้จำกัดเฉพาะของผู้เขียนเพียงผู้เดียว “แต่ผู้อ่านจำนวนหนึ่งย่อมมี

²⁵ ธงชัย วินิจจะกูล. (2562). การศึกษาประวัติศาสตร์แบบ Postmodern. *ออกนอกขนบประวัติศาสตร์ไทย ว่าด้วยประวัติศาสตร์นอกขนบและวิธีวิทยาทางเลือก*. ฟาเดียวกัน, น.127–154.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, น.148.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, น.143.

บทบาทอยู่ด้วยไม่น้อย” ทั้งนี้ การใช้วรรณกรรมเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ย่อมมีข้อจำกัด เป็นต้นว่า วรรณกรรมไม่ถูกประชาชนนำไปใช้ หรือวรรณกรรมนั้นอาจสะท้อนความรู้สึกนึกคิดเฉพาะแค่บางชนชั้น ด้วยข้อจำกัดเช่นนี้ นิธิจึงแนะนำว่าควรที่จะศึกษาวรรณกรรมควบคู่กับประวัติศาสตร์ และ “ควรจะต้องกำกับด้วยความรู้เกี่ยวกับสภาพสังคม-เศรษฐกิจที่แวดล้อมวรรณกรรมนั้น ๆ”²⁸

วรรณกรรมของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ส่วนใหญ่ถูกนำเสนอในรูปแบบของ บันทึกประจำวันและรูปแบบจดหมาย นักเขียนติดตามกองทัพคือผู้เล่าที่ถ่ายทอดประสบการณ์สงคราม จากมุมมองอัตวิสัย แล้วเผยแพร่งานเขียนเหล่านี้ในนิตยสารหลากหลายประเภทตามกลุ่มผู้อ่านชาวญี่ปุ่น ที่สนใจ อย่างไรก็ตามงานวรรณกรรมกลุ่มนี้ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ทั้งจากเพื่อนนักเขียนประจำหน่วย โฆษณาชวนเชื่อด้วยกัน ทั้งจากกองทัพญี่ปุ่น และทั้งจากสำนักพิมพ์ที่ประเทศญี่ปุ่น ดังจะเห็นได้จาก คาวาตะ คาซุโกะ²⁹ ได้อ้างถึงข้อกำหนด 7 ประการก่อนที่จะลงพิมพ์เผยแพร่ต้นฉบับผลงานเขียนภายใน ประเทศในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา ดังนี้

1. ห้ามเขียนถึงสถานการณ์ที่กองทัพญี่ปุ่นพ่ายแพ้
2. ห้ามเขียนถึงด้านมืดของสงคราม
3. ต้องเขียนถึงศัตรูในแง่ที่น่ารังเกียจและน่าเกลียด ซึ่งก็คือ “พันธมิตรลัทธิสังคมนิยม ส่วนศัตรูทั้งหมดคือปิศาจ”
4. ไม่อนุญาตให้เปิดเผยกลยุทธ์ปฏิบัติการทางทหาร
5. ห้ามเปิดเผยโครงสร้างหน่วยหรือชื่อหน่วยทหาร “แม้ว่าจะระบุโครงสร้างเป็นกองทัพ, กองพล, กองพลน้อย, กรม, กองพัน, กองร้อย, หมวด, ตอน แต่ทั้งหมดจะต้องเรียกรวมว่า “หน่วย” เนื่องจากไม่ให้เขียนชื่อหน่วยโดยตรง “กองพันที่ 3 ของกรมทหารราบที่ 7 กองร้อยที่ 2” จะถูกเรียกว่า “หน่วย ○○, หน่วย ××, หน่วย △△” ตามลำดับ
6. ห้ามบรรยายภาพของทหารในฐานะมนุษย์ “สำหรับทหารที่ยึดต่ำกว่าผู้บังคับบัญชาหน่วยระดับหมู่ อนุโลมให้พรรณานาอุปนิสัยได้บ้าง แต่สำหรับทหารที่มียศตั้งแต่ผู้บังคับบัญชาหน่วยระดับหมวดขึ้นไป ต้องบรรยายว่าทุกคนมีบุคลิกสูงส่ง สุขุม และกล้าหาญ”
7. ห้ามเขียนถึงเรื่องของผู้หญิง

ด้วยเหตุนี้ ข้อจำกัดของเอกสารชุดนี้คือการที่ผู้เขียนไม่สามารถบอกเล่าความจริงทุกอย่างที่ได้พบเจอในสมรภูมิต่างอย่างเที่ยงธรรม เนื่องจากถูกบิดเบือนด้วยอุดมการณ์และการควบคุมที่ครอบงำ สื่อสิ่งพิมพ์ในช่วงเวลานั้น อย่างไรก็ตาม ภายในตัวบทวรรณกรรมย่อมมีรอยปริ รอยแยก และความ

²⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2555). *ปากไก่และใบเรือ*, พิมพ์ครั้งที่ 4. ฟาเดียวก้น, น.7-8.

²⁹ 河田和子 (2002) 「報道戦線における戦争の表象—火野葦平『麦と兵隊』の表現戦略—」『昭和文学研究』45, p.51.

ไม่เรียบเนียนที่ขัดแย้งกับอุดมการณ์หลัก หากมองตลอดอุดมการณ์ที่เคลือบฉาบบนตัวบทวรรณกรรมเหล่านี้ การบันทึกประสบการณ์ของนักเขียนติดตามกองทัพยังหลงเหลือ “เศษเสี้ยวบางมุมของอดีต” เอาไว้ ที่ยังสามารถนำมาศึกษาประเด็นเล็ก ๆ ที่ถูกมองข้ามไปได้

หนังสือเล่มนี้มุ่งที่จะศึกษาบันทึกเกี่ยวกับประเทศไทยในช่วงต้นของสงครามเอเชียบูรพาผ่านชีวิตของนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ สายพม่า โดยใช้เอกสาร *หนังสือชุดนักเขียนที่ถูกเกณฑ์ไปยังดินแดนทางใต้ สายพม่า*³⁰ พิมพ์จำหน่ายโดยสำนักพิมพ์วีรโกโซเซ จำนวน 14 เล่ม เป็นเอกสารหลักควบคู่กับเอกสารทางประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาและสถานที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น จดหมายเหตุ บทความวิจัย บทความวิชาการ นิตยสาร วารสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์นั้น โดยใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยประกอบด้วยเนื้อหาจำนวน 6 บท ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ แนะนำภูมิหลังทางสังคมของญี่ปุ่นช่วงก่อนสงครามมหาเอเซียบูรพา ความเป็นมาของการเกณฑ์นักเขียนชาวญี่ปุ่นเข้าร่วมหน่วยโฆษณาชวนเชื่อประจำกองทัพญี่ปุ่น การสำรวจงานศึกษาที่เกี่ยวข้องทั้งในด้านการศึกษาเกี่ยวกับนักเขียนประจำหน่วยโฆษณาชวนเชื่อและงานวรรณกรรม ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านงานวรรณกรรม

บทที่ 2 รู้จักภูมิหลังคร่าว ๆ ของนักเขียนก่อนที่จะถูกเกณฑ์เข้าร่วมหน่วยโฆษณาชวนเชื่อ สำรวจการเดินทางจากญี่ปุ่นสู่ประเทศไทยในฐานะนักเขียนประจำหน่วยโฆษณาชวนเชื่อ ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมตัวก่อนออกเดินทาง จนกระทั่งออกเดินทางจากญี่ปุ่นสู่ดินแดนทางใต้และเข้าสู่ประเทศไทย

บทที่ 3 ทำความรู้จักหน่วยโฆษณาชวนเชื่อ ตั้งแต่การเตรียมหน่วยโฆษณาประจำกองบัญชาการทหารญี่ปุ่นประจำประเทศไทย งานของหน่วยโฆษณาชวนเชื่อในประเทศไทย ตลอดจนบทบาทหน้าที่และขอบเขตงานของนักเขียน

บทที่ 4 ตามติดชีวิตในกรุงเทพฯ ของเหล่านักเขียนระหว่างรอคำสั่งเดินทางไปแนวหน้ายังประเทศพม่า ทั้งที่พัก การกินดื่มเที่ยวเล่น ความบันเทิงทางด้านการมรณจากงานเขียนที่ถ่ายทอดบรรยากาศกรุงเทพฯ ในช่วงต้นสงครามมหาเอเซียบูรพา

บทที่ 5 ร่วมเดินทางสู่ประเทศพม่าจากพรมแดนภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย ได้แก่ ระนอง กาญจนบุรี ตาก และลำปาง สถานที่ที่เหล่านักเขียนได้ถ่ายทอดประสบการณ์การเดินทางติดตามกองทัพอย่างละเอียด และปิดท้ายด้วยบทสรุป สรุปภาพรวมเรื่องเล่าเกี่ยวกับประเทศไทยจากมุมมองของเหล่านักเขียน

³⁰ 木村一信・竹松良明 編 (2010).『南方徴用作家叢書 ビルマ篇』. 龍溪書舎.

นอกจากเนื้อหาหลักทั้ง 6 บทนี้แล้ว ยังสอดแทรก “เก็บตกเรื่องเล่า” ไว้ระหว่างเนื้อหาบทต่าง ๆ โดยนำเรื่องราวปเล็กย่อยที่น่าสนใจในงานเขียนของนักเขียนหน่วยโฆษณาชวนเชื่อมาถ่ายทอดเพิ่มเติมด้วยความมุ่งหวังว่าการศึกษานี้จะนำเสนอแง่มุมเล็ก ๆ ของประเทศไทยในช่วงต้นของประวัติศาสตร์สงครามมหาเอเชียบูรพาที่ถูกมองข้ามไป ผ่านมุมมองของนักเขียนประจำหน่วยโฆษณาชวนเชื่อของกองทัพญี่ปุ่น เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้สนใจนำไปต่อยอดศึกษาต่อไป

ตัวอย่าง

ในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา นักเขียนชาวญี่ปุ่นจำนวนมากถูกเกณฑ์เข้าร่วมสงครามในฐานะหน่วยโฆษณาชวนเชื่อ เดินทางติดตามกองทัพญี่ปุ่นไปยังสมรภูมิต่างๆ แม้ไทยไม่ใช่สมรภูมิหลัก แต่ก็ยังเป็นพื้นที่ที่นักเขียนติดตามกองทัพสยามมาได้เข้ามาพัก รอคำนั่งออกแนวหน้าและได้บันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศไทยผ่านงานเขียนของตนเอง หนังสือเล่มนี้จะพาสำรวจงานเขียนของนักเขียนติดตามกองทัพ เพื่อเปิดให้เห็นชีวิตของ เหล่านักเขียนและแง่มุมเกี่ยวกับประเทศไทยในช่วงสงครามฯ ผ่านมุมมองของชาวญี่ปุ่น

CHIANG MAI
UNIVERSITY PRESS

ISBN 978-616-620-124-6

9 786166 201246